

Broedvogelinventarisatie Oelemars-Zandbergen

In het voorjaar van 2006, 2007, 2008, 2011 en 2015 is er een broedvogelonderzoek (BMP-A) uitgevoerd in een gebied van 135,3 ha rondom de Oelemars-Zandbergen in de gemeente Losser. Aan de noordkant van de Ravenhorsterweg bevindt zich het gebied van de Zandbergen, een ijstijdrelict met stuifzanden die als oeverwallen langs de Dinkel gesitueerd zijn. Dit stuifzandgebied is grotendeels bedekt met gemengd bos met Eik, Grove den en Jeneverbes met een schrale onderbegroeiing. Het gebied is een uitloopgebied voor de bewoners van Losser en het wordt veel belopen door trimmers, hondenuitlaters en ruiters. Ook is hier een clubhuis voor een scoutingvereniging, een trimbaan en een uitzichttoren. In het hart van de Zandbergen is een afgesneden meander van de Dinkel, die nog wel in verbinding staat met de hoofdstroom. Deze meander omsluit een drassig weiland en heeft zeer steile oevers.

Ten zuiden van de Ravenhorsterweg ligt zandafgraving de Oelemars. Deze afgraving is af en toe nog in bedrijf. De activiteiten zijn vanaf 1983 langzaam maar zeker westwaarts verplaatst en daarom was het mogelijk dat de gemeente Losser in samenwerking met VWG Losser de oostoever al op natuurlijke wijze kon inrichten. De oevers zijn beplant met dicht struweel en Eiken. Op de rand van water en land bevinden zich riet- en lisdoddencomplexen. De zandafgraving is niet toegankelijk, maar een goed overzicht is er vanuit de observatiehut, de vlonder of de uitkijktoren. Er is een betonnen oeverwaluwand in de zuidoosthoek van de zandafgraving. Zuidelijk en westelijk van de afgraving ligt een zeer open gebied met maïs- en grasland. In 2014/2015 zijn in het kader van landinrichting Losser-Zuid diverse percelen herverkaveld, waarbij veel afrasteringen, een sleedoornbosje en een houtwal zijn verdwenen. Ook is het aandeel maïs toegenomen. De eilandjes voor de observatiehut zijn opnieuw aangelegd. De totale oppervlakte van het onderzoeksgebied is 135,3 ha. Daarvan bestaat ongeveer 32 ha uit bos, 22 ha uit open water, 79 ha uit akkers en grasland en 2,3 ha divers (bebouwing, tuinen, wegen, sloten, zanddepot). Op de kaart is het onderzoeksgebied omkaderd.

Methode

Het onderzoek is in 2015 tussen 15 februari en 6 augustus uitgevoerd volgens de uitgebreide territoriumkartering, zoals omschreven in de Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek (*van Dijk en Boele, 2011*). Dit is een landelijk gestandaardiseerd onderzoek. Hierbij wordt niet naar nesten gezocht, maar worden de territoria op basis van het aantal waarnemingen, de tijd van het jaar en zang en gedrag van de vogels, in kaart gebracht. De veldkaarten worden omgezet in soortkaarten en met behulp van de handleiding worden geldige waarnemingen omgezet in territoria. Er zijn 9 volledige rondes gelopen met steeds een verschillend startpunt, bestaande uit één avondbezoek, vijf vroege ochtendbezoeken waarbij bij zonsopgang werd begonnen en drie ochtendbezoeken. Dit jaar is de invoer van de gegevens voor het eerst via Autoclustering gedaan, waarbij het handmatige bepalen van de territoria is vervangen door een speciaal computerprogramma van Sovon. Ook is veel gebruik gemaakt van aanvullende waarnemingen buiten de reguliere tellingen o.a. tijdens het trektellen op Telpost Oelemars.

De gegevens zijn aan Sovon (Vogelonderzoek Nederland) overgedragen en zijn opgenomen in het landelijke bestand.

De Oelemars vanuit de vogelobservatiehut

Nadat de balans was opgemaakt konden 87 broedvogelsoorten op de lijst worden bijgeschreven. Van deze 87 soorten staan er 14 op de Rode Lijst van de Nederlandse Broedvogels (*uitgave 2004*). Zowel het totale aantal soorten als het aantal soorten van de Rode Lijst is opmerkelijk hoog, zeker als het gerelateerd wordt aan de oppervlakte van 135 ha. Menig Twents natuureservaat haalt deze aantallen niet, maar de veelheid aan verschillende biotooptypen vormt de verklaring hiervoor.

In de volgende tabel staan alle soorten met het aantal territoria vermeld met daarbij ter vergelijking het aantal territoria in alle onderzoeksjaren.

Soort	2006	2007	2008	2011	2015	Soort	2006	2007	2008	2011	2015
Dodaars	0	0	0	0	1	Gele Kwikstaart*	1	2	1	4	4
Fuut	3	2	5	6	3	Grote Gele Kwikst.	0	0	1	0	0
Geoorde Fuut	0	0	0	0	1	Winterkoning	20	29	24	9	29
Knobbelzwaan	0	0	0	1	1	Heggenmus	9	10	10	6	10
Kolgans	0	0	0	0	1	Roodborst	34	35	36	21	30
Grauwe Gans	0	0	1	2	2	Zwarte Roodstaart	2	1	0	1	1
Soepgans	0	0	0	3	3	Gekraagde Roodst.	4	6	5	4	9
Grote Can. Gans	0	0	0	0	1	Roodborsttapuit	0	0	1	1	4
Brandgans	3	2	2	4	7	Merel	23	26	35	22	30
Kol-xBrandgans	0	1	0	0	0	Zanglijster	7	4	6	7	9
Nijlgans	2	1	2	1	3	Grote Lijster	2	3	2	2	8
Krakeend	1	1	1	0	1	Kleine Karekiet	4	7	10	7	9
Wilde Eend	10	13	6	5	9	Spotvogel*	0	0	1	0	1
Soepeend	1	2	1	3	1	Bosrietzanger	1	6	1	4	2
Slobeend*	0	0	1	0	4	Braamsluiper	1	0	0	0	1
Kuifeend	1	3	2	1	2	Grasmus	8	9	13	12	15
Wespendief	0	1	1	1	1	Fluiter	0	0	0	1	0
Sperwer	1	1	1	1	1	Tuinfluiter	8	9	4	8	10

Buizerd	1	1	1	1	2	Zwartkop	32	22	23	40	39
Torenvalk	0	1	3	1	0	Tjiftjaf	18	20	26	42	23
Boomvalk*	0	1	1	0	0	Fitis	23	21	20	28	29
Fazant	3	4	2	3	1	Goudhaan	3	6	3	2	1
Patrijs*	2	3	2	1	0	Vuurgoudhaan	1	0	0	0	0
Kwartel	0	0	0	0	1	Bonte Vliegenvang.	4	4	9	9	8
Waterhoen	3	1	2	0	0	Grauwe Vliegenv.*	0	3	4	1	3
Meerkoet	4	6	6	3	8	Staartmees	4	4	2	3	5
Scholekster	1	1	1	1	1	Glanskop	5	7	5	5	7
Kleine Plevier	2	1	2	2	2	Matkop*	4	3	4	2	1
Kievit	10	9	10	13	8	Kuifmees	8	8	7	5	6
Houtsnip	1	0	0	0	0	Zwarte Mees	4	4	3	1	1
Wulp	1	1	1	2	1	Pimpelmees	18	19	16	12	14
Tureluur*	1	0	0	0	1	Koolmees	30	36	30	27	25
Holenduif	2	4	3	2	3	Boomklever	11	8	6	8	10
Houtduif	25	33	25	28	22	Boomkruiper	10	11	8	8	14
Turkse Tortel	1	0	0	0	0	Wielewaal*	1	0	0	1	1
Koekoek*	1	1	1	1	1	Gaai	6	3	4	7	5
Bosuil	0	2	2	1	0	Ekster	1	3	1	1	0
Ransuil*	1	1	1	0	0	Kauw	1	2	1	1	3
Steenuil*	1	1	1	1	2	Zwarte Kraai	2	6	2	3	3
IJsvogel	1	1	2	1	1	Spreeuw	3	4	1	1	4
Groene Specht*	2	2	2	1	2	Huismus*	1	2	1	4	7
Zwarte Specht	1	1	2	1	1	Ringmus*	7	6	4	2	0
Kleine B. Specht	1	3	1	1	2	Vink	33	32	35	42	52
Midd. B. Specht	0	0	0	0	1	Groenling	2	2	0	1	3
Grote B. Specht	6	6	6	7	12	Putter	0	0	0	2	2
Boomleeuwerik	0	0	0	0	1	Kneu*	2	1	2	1	1
Veldleeuwerik*	3	1	3	1	1	Goudvink	2	2	2	1	2
Boerenwaluw*	4	4	1	3	4	Appelvink	2	0	0	1	2
Huiszwaluw*	1	2	6	9	1	Geelgors	7	8	7	10	6
Oeverzwaluw	117	70	156	144	134	Rietgors	1	2	0	1	2
Boompieper	2	2	1	0	0						
Witte Kwikstaart	5	6	7	6	5	Aantal territoria	595	592	650	643	711

*Overzicht broedvogels BMP-plot Oelemars, Losser
De Rode lijstsoorten staan in de tabel met een * aangegeven.*

Het aantal territoria bedroeg 711. De gemiddelde dichtheid was 525 terr. per 100 ha landschap. Landelijk schaarse broedvogelsoorten (Z-soorten) zijn Geoorde Fuut, Kolgans, Grote Canadese Gans, Brandgans, Kleine Plevier, Steenuil, Middelste Bonte Specht en IJsvogel. Minder algemene soorten waren Wespandief, Sperwer, Buizerd, Wulp, Groene en Zwarte Specht, Kleine Bonte Specht, Boomleeuwerik, Oeverzwaluw, Huiszwaluw, Roodborsttapuit, Appelvink en Geelgors.

Nieuwkomers in het gebied waren Dodaars, Geoorde Fuut, Kolgans, Grote Canadese Gans en Kwartel. Vergeleken met voorgaande jaren zijn er ook enkele soorten als broedvogel verdwenen: Torenvalk, Patrijs, Bosuil, Ekster en Ringmus.

Enkele vogelsoorten die wel in het gebied voorkwamen zijn net niet vaak genoeg gezien om ze op de lijst te kunnen zetten. Dat waren Bergeend, Patrijs, Torenvalk, Havik, Boomvalk, Waterhoen en Grote Gele Kwikstaart.

De Zandbergen

Bijzonderheden

Watervogels

Van de Geoorde Fuut werden voldoende waarnemingen verzameld van een paar binnen de datumgrenzen om een geldig territorium toe te kennen evenals van de andere nieuwkomer: de Dodaars. De paartjes Brandganzen, Grote Canadese Gans, Kolgans en Nijlganzen hebben zich tot ver in het broedseizoen in het gebied opgehouden, maar zijn hier dit jaar niet tot broeden gekomen. De Grauwe Gans was met twee paar in het gebied vertegenwoordigd. Een paar had zeven jongen en een paar met één jong. Ook de Soepganzen hadden dit jaar jongen. Het paartje Knobbelzwanen had wel een nest, maar er zijn geen jongen gezien. De Slobeenden hebben niet gebroed, maar waren tot ver binnen de datumgrenzen in het gebied aanwezig. De IJsvogel broedt al jaren in de Zandbergen/Oelemars en komt vaak visjes halen voor de observatiehut op de Oelemars.

Roofvogels en uilen

Een paartje Wespindief vertoonde zich enkele keren boven en ook in de Zandbergen, waarbij ook vlinderbalts is waargenomen. Sperwer en Buizerd konden wel op de broedvogellijst worden bijgeschreven, maar er waren te weinig waarnemingen om van Torenavalk, Boomvalk en Havik een geldig territorium te verkrijgen. De Bosuil zat dit jaar net buiten het onderzoeksgebied. De Ransuil lijkt definitief verdwenen te zijn, maar van de Steenuil was er naast het bestaande territorium onder de golfplaten van een schuurdak een tweede territorium, ws. in een holle knotwilg bij een andere boerderij.

Steltlopers

De Kleine Plevier broedt jaarlijks op de Oelemars. Hier is perfect biotoop in de vorm van mineraal zand ruimschoots voorhanden. Van deze soort broeden in Twente hooguit 20 paren. Het broedsel van de Kleine Plevier die voor de hut op de ingerichte broedplaats op het grind heeft gebroed, viel ten prooi aan Zwarte Kraaien. Ook het plaatsen van een beschermende kooi was niet voldoende. Het paar Kleine Plevieren dat een maisveld als broedplaats uitkoos, heeft wel succesvol gebroed met als resultaat één jong. De Kieviten op het cultuurland hebben geen van allen jongen voortgebracht. Alleen de twee paartjes op de oever van de zandafgraving hebben succesvol gebroed.

Bebouwing

Het huiszwaluwpaaartjes zat boven de ingangen van een schuur bij een boerderij. Bij dezelfde boerderij zaten in de schuren de nesten van de Boerenzwaluw. Inmiddels zijn alle Ringmussen uit het onderzoeksgebied verdwenen, maar de open plekken zijn opgevuld door Huismussen.

Kolonievogels

De talrijkste broedvogel was de Oeverzwaluw met 134 bewoonde nesten, waarvan 79 in de betonnen wand en 55 in het zanddepot. Jaarlijks is dit de grootste kolonie van de Oeverzwaluw in Twente. De kolonie van de Aalscholver uit de jaren 2012 t/m 2014 op de drijvers van de zandzuigerkabels was dit jaar helaas verlaten.

Bosvogels

De komst van de Boomleeuwerik is te danken aan het opschonen van het voormalige heideveldje aan de Duitse zijde van de grens bij klooster Bardel. De baltzende vogels vlogen daarbij ook over de Zandbergen. De spechten deden het dit jaar geweldig goed. Bijzonder was ook de vestiging van een Middelste Bonte Specht in marginaal biotoop in een klein stukje loofhout in het grote naaldbos van de Zandbergen.

Cultuurland

Opmerkelijk is de spectaculaire groei van de Roodborsttapuit in cultuurland met allemaal succesvolle broedgevallen. Ook de Grasmus en de Gele Kwikstaart waren goed vertegenwoordigd. Helaas verdween de Patrijs als broedvogel. De Veldleeuwerik blijft het nog steeds volhouden. De Kwartel kwam als nieuwkomer in het gebied.

Mijn dank gaat uit naar de firma Texploza voor de vergunning tot betreding van de zandafgraving en naar de familie Ter Linde voor betreding van hun erf voor het tellen van de zwaluwnesten.

Ben Hulsebos